

Ισσός ή Γαυγάμηλα; Νέοι προβληματισμοί

Τριαντάφυλλος Παπαζώης
Ιστορικός Ερευνητής

Στο ψηφιδωτό της Πομπηίας απεικονίζεται η μάχη μεταξύ Μ. Αλεξάνδρου και Δαρείου Γ΄ στην Ισσό ή στα Γαυγάμηλα; Στο παρόν άρθρο επιχειρείται η παρουσίαση και η ανάπτυξη των ιστορικών στοιχείων για τις δύο μεγάλες μάχες, που έγιναν το 333 και το 331 π.Χ. αντίστοιχα, και διερευνάται η σχέση της πανοπλίας που φέρει ο Αλέξανδρος στο ψηφιδωτό με την ταυτότητα του νεκρού βασιλιά και τα ευρήματα στον τάφο II της Βεργίνας.

Κατά τους αρχαίους ιστορικούς Πλούταρχο¹ και Κουίντο Ρούφο, η Ρόδος και η Κύπρος είχαν δωρίσει στον Μ. Αλέξανδρο, κατά την εκστρατεία του στην Ασία, η πρώτη ένα θώρακα και η δεύτερη ένα ξίφος, που ήταν χρυσοποίκιλτα και έργα μεγάλων καλλιτεχνών.

Ο καθηγητής Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. Μανόλης Ανδρόνικος² στο διάστημα 1977-1980 ανακάλυψε στον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας, στον βασιλικό τάφο II, μεταξύ των άλλων ευρημάτων, ένα θώρακα και ένα ξίφος που έχουν μεγάλη ομοιότητα με το θώρακα και το ξίφος που βλέπουμε να φέρει ο Μ. Αλέξανδρος στο ψηφιδωτό της Πομπηίας (εικ. 1).

Είναι γνωστό από την ελληνική, όσο και την παγκόσμια ιστορία, ότι η μεγάλη μάχη, που βλέπουμε στο ψηφιδωτό αυτό όπου μάχονται σε ελάχιστη μεταξύ τους απόσταση ο Μ. Αλέξανδρος και ο Δαρείος Γ΄, αποδίδεται, από το 1870 που ανακαλύφθηκε, στη μάχη της Ισσού.

Επειδή σχημάτισα διαφορετική γνώμη από τη δοθείσα αυτή ερμηνεία, προσέφυγα για περισσότερες πληροφορίες στους αρχαίους βιογράφους του Μ. Αλεξάνδρου, ο οποίος και στα Γαυγάμηλα πολέμησε σώμα με σώμα με τον Δαρείο. Από την έρευνά μου στο θέμα αυτό προέκυψαν τα εξής στοιχεία:

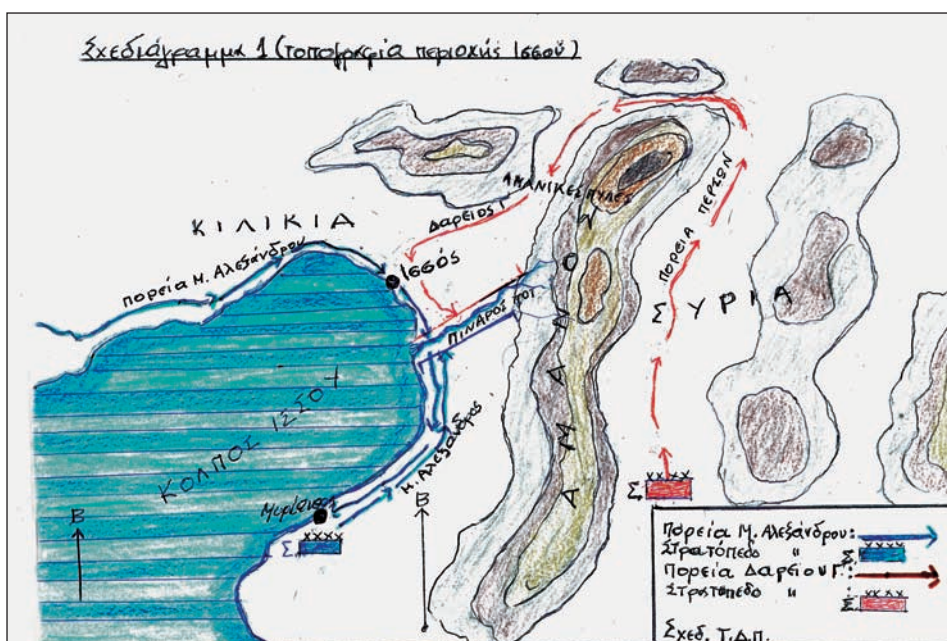
α. Μάχη της Ισσού. Έγινε το 333 π.Χ. στην Κιλικία και συγκεκριμένα στην πεδιάδα του Πινάρου ποταμού, μεταξύ του ορεινού όγκου Άμανος και του Ισσιτικού κόλπου.

Δεν αναφέρεται από κανέναν αρχαίο ιστορικό ότι η μάχη αυτή έχει αναπαρασταθεί από κάποιον μεγάλο Έλληνα ζωγράφο. Αντίθετα ο Πλίνιος μας πληροφορεί ότι «ο ζωγράφος Φιλόξενος από την Ερέτρια ζωγράφησε για το βασιλιά Κάσσανδρο μια εικόνα υψηλής τέχνης η οποία αναπαριστούσε μια μάχη μεταξύ του Μ. Αλεξάνδρου και του Δαρείου», χωρίς όμως να αναφέρεται στον τόπο διεξαγωγής της (Πλίνιος, *Natur. Hist. Liber XXXV, XXXVI.109-XXXVII.112*).

β. Μάχη των Γαυγαμήλων. Έγινε το 331 π.Χ. στην πεδιάδα των Γαυγαμήλων ανάμεσα στα Γαρδυαία όρη και τον Τίγρη ποταμό.

Κατά τους ιστορικούς Πλούταρχο³ και Κουίντο Ρούφο, ο Μ. Αλέξανδρος, έχοντας δίπλα του, έφιππο με κράνος και χρυσό στεφάνι, τον προσωπικό του μάντη Αρίστανδρο, έφερε την παρακάτω πανοπλία στη μάχη αυτή:

- Σικελικό υπένδυμα με ζώνη και θώρακα διπλό λινό, λάφυρο από τη μάχη της Ισσού.
- Σιδερένια περικεφαλαία, έργο του Θεόφιλου (δεν εικονίζεται στο ψηφιδωτό).
- Περιτραχήλιο σιδερένιο (δεν εικονίζεται στο ψηφιδωτό). Σιδερένιο λιθοκόλλητο ξίφος, δώρο του βασιλιά του Κιτίου της Κύπρου.
- Επιπόρρωμα, πολυτελέστατα διακοσμημένο, έργο του «υφαντή Ελικώνα του Παλαιού» και τιμητικό δώρο της πόλης της Ρόδου. (Το επιπόρρωμα, κατά την ερμηνεία των λεξικών, είναι ξεχωριστή υφασμάτινη ή δερμάτινη κατασκευή που προσαρμόζεται στον κυρίως θώρακα, ο οποίος είναι συνήθως μεταλλικός).

Σχεδ. 1. Τοπογραφικό διάγραμμα του χώρου όπου διεξήχθη η μάχη της Ισσού το 323 π.Χ.

1. Ψηφιδωτό Πομπηίας. Αποκαλύφθηκε το 1870 ύστερα από ανασκαφές στην Πομπηία και βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως Ιταλίας. Στο ψηφιδωτό αυτό εικονίζεται η μάχη στα Γαυγάμηλα το 331 π.Χ. μεταξύ του Μ. Αλεξάνδρου και του Δαρείου Γ'.

Τα αποδεικτικά στοιχεία που σχετίζονται με την προέλευση και ταύτιση των εξαρτημάτων της παραπάνω πανοπλίας, όπως έχει προκύψει από σχετική μας έρευνα, έχουν μεγάλη ομοιότητα ή είναι τα ίδια με αυτά που βρέθηκαν από τον καθ. Μ. Ανδρόνικο στους τάφους II και III της Βεργίνας.⁴

Ιστορικές μαρτυρίες για τη στάση της Ρόδου και της Κύπρου στη μάχη της Ισού το 333 π.Χ.

Από τον Αρριανό⁵ και άλλους ιστορικούς προκύπτει ότι η Ρόδος και η Κύπρος δεν συμμετείχαν στο πλευρό του Μ. Αλεξάνδρου στη μάχη αυτή, για το λόγο ότι τελούσαν υπό περσική κυριαρχία και οι ναυτικές τους δυνάμεις ήταν εντεταγμένες στον περσικό στόλο.

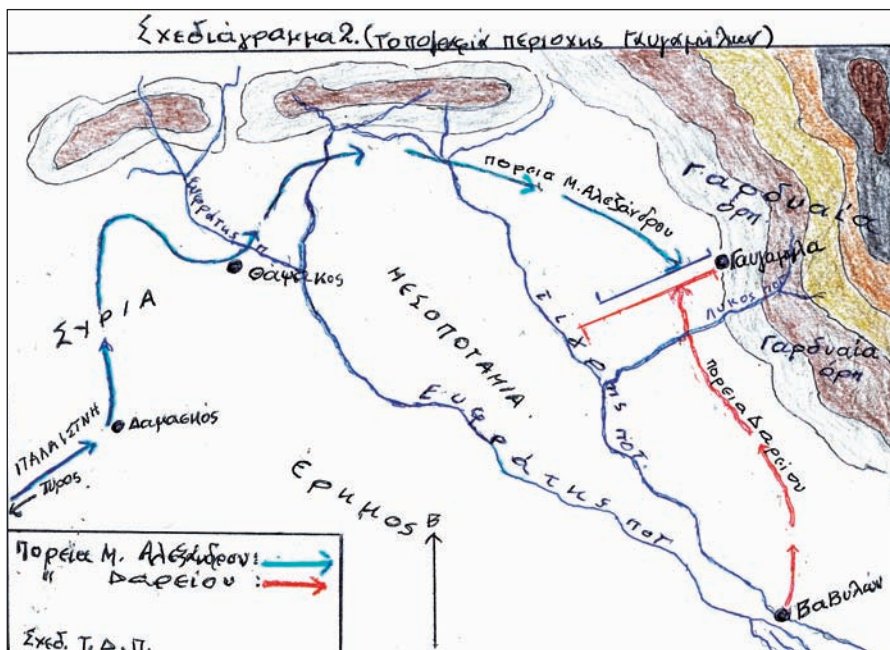
Η περιφανής νίκη του Αλεξάνδρου στην Ισού είχε ως αποτέλεσμα την προσχώρηση της Συρίας και της Φοινίκης σε συμμαχία μαζί του.

Το παράδειγμα των δύο αυτών κρατών ακολούθησε πρώτη η Ρόδος, η οποία έστειλε το 332 π.Χ. αμέσως στη Σιδώνα 10 τριήρεις, η δε Κύπρος, στη συνέχεια, έστειλε επίσης μεγάλη ναυτική δύναμη από 120 πλοία με επικεφαλής τέσσερις βασιλείς.

Η ήττα των Περσών στην Ισού προξένησε φόβο, ο δε Αλέξανδρος «απευθυνόμενος και σ' αυτούς, τους έδωσε άφεση αμαρτιών γιατί ήταν πρόδηλο, όπως τους είπε, ότι μάλλον από ανάγκη τάχθηκαν με το μέρος των Περσών και όχι με τη θέλησή τους».⁶

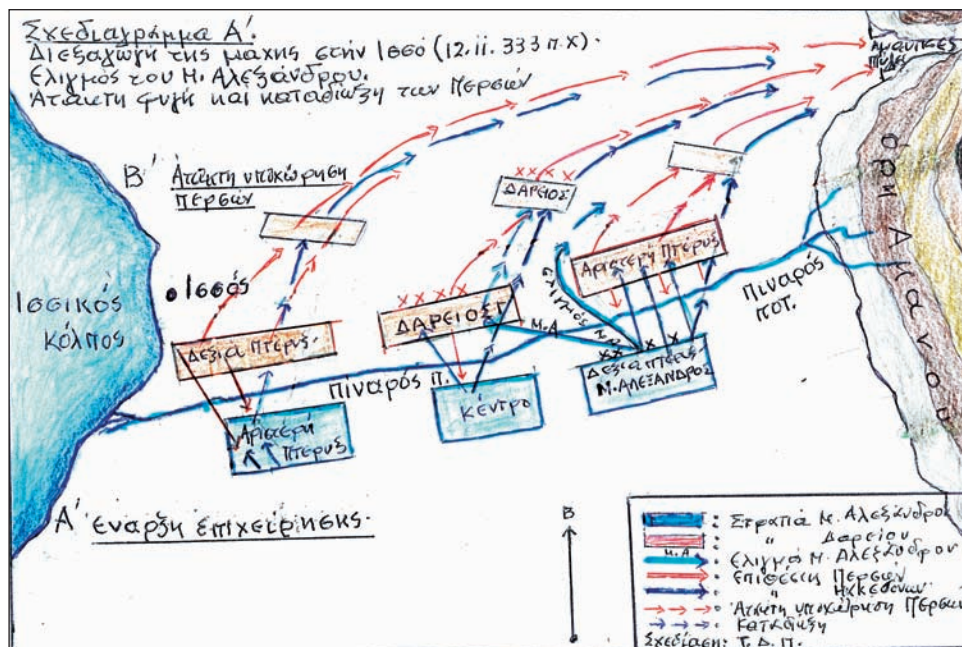
Στο χρόνο αυτόν, που δημιουργήθηκαν επίσημες συμμαχικές σχέσεις με τον Μ. Αλέξανδρο, πιστεύεται ότι δωρήθηκαν μαζί με άλλα αντικείμενα και ο θώρακας με το ξίφος στον Αλέξανδρο, τα οποία, όπως βλέπουμε, τα φέρει στη μάχη των Γαυγάμηλων το 331 π.Χ. Δίπλα του έφιππος βρίσκεται ο μάντης Αρίστανδρος με χρυσό στεφάνι στο κράνος του, όπως ακριβώς περιγράφεται και από τον Πλούταρχο. Τόσο η Ρόδος όσο και η Κύπρος έλαβαν ενεργό μέρος στη συνέχεια στην κατάληψη της Τύρου και στις επόμενες μάχες.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί απόσπασμα από την ομιλία του Μ. Αλεξάνδρου προς τους ηγέτες της στρατιάς του και άλλους αξιωματούχους, όταν αμέσως μετά τη μάχη της Ισού σχεδίαζε, κατά την αναφορά του Αρριανού, την επιχείρηση για την κατάληψη της Τύρου.⁷

Σχεδ. 2. Τοπογραφικό διάγραμμα του χώρου διεξαγωγής της μάχης στα Γαυγάμηλα το 331 π.Χ.

Σχεδ. Α. Σχέδιο διεξαγωγής της μάχης στην Ισσο το 333 π.Χ. μεταξύ του Μ. Αλεξάνδρου και του Δαρείου Γ'.

Η ομιλία αυτή έχει ως εξής: «Δεν βλέπω ασφαλή την κατά της Αιγύπτου εκστρατεία [...] με την Αίγυπτο και την Κύπρο κατεχομένες υπό των Περσών», και «η Κύπρος δε μετά από αυτήν την εξέλιξη [εννοεί την κατάληψη της Ισσού] ή εύκολα θα προσχωρήσει προς εμάς ή θα καταληφθεί διά καταδρομής».

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα δύο αυτά νησιά δεν συμμετείχαν στη μάχη της Ισσού στο πλευρό του Μ. Αλεξάνδρου και επομένως δεν έγιναν οποιεσδήποτε δωρεές τότε προς αυτόν αλλά ούτε και μπορούσαν να γίνουν, προς αποφυγή συνεπειών από τους Πέρσες, που θεωρούσαν τον Αλέξανδρο ως τον μεγαλύτερο εχθρό κατά της εδαφικής και εθνικής τους κυριαρχίας.

Μάχη της Ισσού (σχεδιάγραμμα Α)

Ο Αρριανός, για τη διεξαγωγή της μάχης αυτής γράφει τα εξής: Ο Αλέξανδρος κινούμενος από τον περσικό κόλπο προς νότο επιβεβαίωσε πληροφορίες του ότι ο Δαρείος εκκινεί από τα Αμανικά όρη προς την πεδιάδα της Ισσού. Αναλογιζόμενος τον κίνδυνο, από την πόλη Μυριάνδρο που στρατοπέδευσε, ανέστρεψε την πορεία του αμέσως προς βορρά και το πρωί της 12ης Νοεμβρίου είχε αναπτύξει τις δυνάμεις του κοντά στις όχθες του Πινάρου ποταμού με την εξής εξέλιξη της μάχης:⁸

Οι Μακεδόνες με δύναμη 40.000 περίπου ανδρών με επικεφαλής τον Μ. Αλέξανδρο αναπτύχθηκαν στην αριστερή όχθη. Ο Αλέξανδρος βρισκόταν στο δεξιό της παράταξης. Οι Πέρσες με δύναμη 400.000 περίπου ανδρών αναπτύχθηκαν στη δεξιά όχθη του ίδιου ποταμού. Ο Δαρείος βρισκόταν στο κέντρο της παράταξής του.

Όταν οι αντίπαλες δυνάμεις έφθασαν σε απόσταση βολής, ο Αλέξανδρος πέρασε αιφνιδιαστικά τον ποταμό και εξα-

πέλυσε επίθεση με ορμή και θορυβώδεις εκδηλώσεις κατά της αριστερής πτέρυγας, την οποία αιφνιδίασε και την κατέστησε ανίσχυρη να αντιδράσει. Αποτέλεσμα ήταν οι δυνάμεις αυτές να πανικοβληθούν και να αποκοπούν από την περσική παράταξη, να εγκαταλείψουν τις θέσεις τους και να τραπούν σε άτακτη φυγή καταδιωκόμενες από τους Μακεδόνες.

Ο Δαρείος όταν βρέθηκε μπροστά στην απρόβλεπτη και επικίνδυνη αυτή κατάσταση αναγκάστηκε και αυτός, όσο στη συνέχεια και η δεξιά πτέρυγα, να τραπούν σε φυγή προς την πόλη Θάψακο, που βρισκόταν στη δυτική όχθη του Ευφράτη ποταμού, χωρίς να καταστεί δυνατή η σύλληψή του. Η οικογένεια του Δα-

ρείου αιχμαλωτίστηκε και κυριεύτηκαν αποθήκες οπλισμού μαζί με πολλούς θησαυρούς του.

Στην Ισσο η περσική ισχύς υπέστη μεγάλο πλήγμα και ο Αλέξανδρος με αφορμή απρεπή επιστολή του Δαρείου, του έστειλε αυστηρό μήνυμα «να απευθύνεται προς αυτόν στο εξής όχι ως προς ίσο προς ίσον, αλλά ως "κυρίαρχον των όσων κατείχε αυτός"» (Αρρ. Αλεξ. Αναβ. Β13, 14).

Μάχη στα Γαυγάμηλα (σχεδιάγραμμα Β)

Η μάχη αυτή εξελίχθηκε στην πεδιάδα των Γαυγάμηλων, μιας μικρής πόλης μεταξύ των ποταμών Τίγρη και Λύκου βορείως της Βαβυλώνας. Ο περσικός στρατός ήταν πολυάριθμος, ενώ των Μακεδόνων ασυγκρίτως μικρότερος. Των δύο στρατών ηγούνταν αντίστοιχα ο Μ. Αλέξανδρος και ο Δαρείος Γ', ο οποίος ειδικά στη μάχη αυτή παρουσίασε μεγάλο αριθμό αρμάτων και μονάδων ιππικού.

Ο Αρριανός,⁹ σχετικά με τη μεγάλη αυτή μάχη, μας πληροφορεί ότι «όταν ο Δαρείος εκδήλωσε την επίθεση ολόκληρης της παράταξής του, ο Αλέξανδρος διέταξε το στρατηγό Αρέτη να επελάσει με ορμή κατά του περσικού ιππικού που προσπαθούσε να περικυκλώσει τη δεξιά πτέρυγα των Μακεδόνων και να το προσβάλει πλευρικά.

Αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής ήταν να αποκοπεί ένα τμήμα της πρώτης γραμμής των Περσών και να δημιουργηθεί ένα ρήγμα το οποίο εκμεταλλεύτηκε αμέσως ο Αλέξανδρος με ταχεία επέλαση και με αλαλαγμούς εναντίον αυτού του Δαρείου.

Στη φάση αυτή διεξήχθη μάχη σώμα με σώμα με συνεχή πίεση κατά των Περσών, οι οποίοι δέχονταν συνεχή πλήγματα από τα μακεδονικά δόρατα.

Συγχρόνως η μακεδονική φάλαγγα σε πυκνούς σχηματι-

σμούς και με υψωμένες τις σάρι-
σες είχε εισβάλει βαθιά στις τά-
ξεις των Περσών προκαλώντας τρό-
μο. Όλα αυτά τα δεινά τα έβλεπε
ο Δαρείος και για να αποφύγουν
τον διαγραφόμενο βέβαιο κίνδυνο
κατά της ζωής ή της αιχμαλωσίας
του, πρώτος αυτός και στη συνέ-
χεια το ιππικό του και όλη του η
παράταξη, πανικόβλητοι, τράπη-
καν σε άτακτη φυγή καταδιωκό-
μενοι από τον Αλέξανδρο.

Ο Πλούταρχος¹⁰ μας δίνει επί-
σης για την ίδια μάχη μια εικόνα
της τελευταίας δραματικής αιμα-
τηρής τιτανομαχίας που την περι-
γράφει ως εξής: «Ο Αλέξανδρος
εντόπισε στο κέντρο της βασιλι-
κής ίλης τον Δαρείο και εμφανί-
στηκε μπροστά του τρομερός προκαλώντας σε όλους τον
τρόμο. Ο Δαρείος, ωραίος και μεγαλοπρεπής, ήταν όρθιος
επάνω σε υψηλό άρμα, περιστοιχισμένος από λαμπροστόλι-
στους ιππείς, σε πυκνή τάξη γύρω από το άρμα. Βλέποντας
ο Δαρείος το τρομακτικό αυτό θέαμα και τις δυνάμεις του να
καταρρέουν, τράπηκε σε φυγή έφιππος, για το λόγο ότι οι
τροχοί του άρματος δεν μπορούσαν να περιστραφούν λόγω
των γύρω πτωμάτων. Τα άλογα ήταν βυθισμένα σχεδόν μέσα
στο πλήθος των νεκρών και αφηνιασμένα είχαν συνταράξει
τον ηνίοχο του άρματος. Τα παραπάνω περιγραφικά στοιχεία
τα βλέπουμε καθαρά και στο ψηφιδωτό της Πομπηίας:

Ο Αλέξανδρος είναι ορμητικός, τρομερός και αγριωπός
στην όψη. Δίπλα του είναι ο μάντης Αρίστανδρος που φορεί
κράνος με χρυσό στεφάνι.

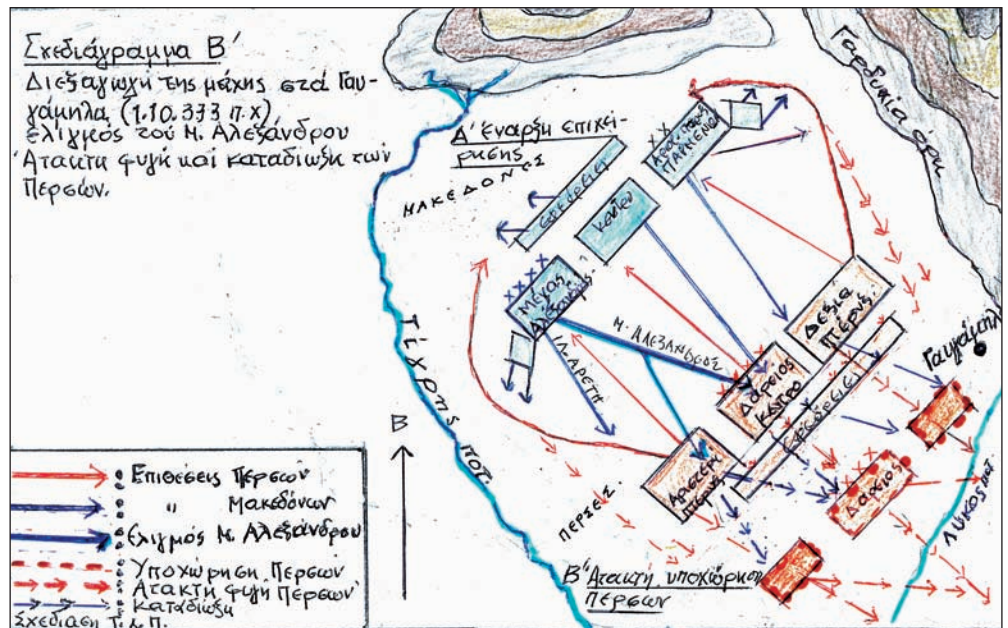
Ο Αλέξανδρος εισχωρεί διαμέσου του ρήγματος που δη-
μιουργήθηκε στην περσική παράταξη που πλήττεται από τα
μακεδονικά δόρατα και βρίσκεται μπροστά στον Δαρείο.

Στα δεξιά της παράταξης του Δαρείου διακρίνεται η επέ-
λαση του ιππικού των Μακεδόνων. Στο ύψος του δεξιού χε-
ριού του Δαρείου διακρίνεται μακεδονικό κράνος με φτερά,
που προφανώς φέρει έφιππος Μακεδόνας αξιωματικός.

Στο βάθος δεξιά φαίνονται υψωμένες σάρισες που δεί-
χνουν ότι η μακεδονική φάλαγγα είχε εισβάλει βαθιά στις τά-
ξεις των Περσών.

Διακρίνεται ο έντρομος Δαρείος περιστοιχισμένος από
τους χρυσοποίκιλτους ιππείς που και αυτοί φαίνονται πανι-
κόβλητοι. Είναι έκδηλη η απεγνωσμένη προσπάθεια του ηνίο-
χου να απαγκιστρωθεί το άρμα του Δαρείου με τα αφηνια-
σμένα άλογα.

Ο Δαρείος δεν συνελήφθη και πάλι. Βρήκε όμως τραγικό
θάνατο αργότερα από τον Σατράπη της Βακτριανής, στρα-
τηγό του Βήσο.¹¹

Σχεδ. Β. Σχέδιο διεξαγωγής της μάχης στα Γαυγάμηλα το 331 π.Χ. μεταξύ του Μ. Αλεξάνδρου και του Δαρείου.

Στα Γαυγάμηλα σημειώθηκε η περιφανέστερη νίκη των
Μακεδόνων με αποτέλεσμα να καταρρεύσει εξολοκλήρου το
κράτος των Περσών και ο Μ. Αλέξανδρος να ανακηρυχθεί επι-
σήμως βασιλιάς της Ασίας (App., Αλεξ. Ανάβ. Γ 15, πρβλ.
Πλουτ. Αλέξανδρος 34).

Λάφυρα από τις μάχες Ισσοῦ-Γαυγαμήλων που βρέθηκαν στους τάφους II και III της Βεργίνας

α. Όπως προκύπτει από τις σχετικές πληροφορίες του Αρ-
ριανού,¹² του Πλουτάρχου, του Διόδ. Σικελιώτη και του Κούρ-
τιου Ρούφου, ο Δαρείος κατά τη φυγή του από τα πεδία μά-
χης της Ισσοῦ και των Γαυγαμήλων εγκατέλειψε μεταξύ πολ-
λών άλλων ειδών και τα εξής προσωπικά του είδη:

- Το άρμα και τον οπλισμό του. Το δόρυ του, την ασπίδα, το διάδημα, τα τόξα του, τον μηδικό του μανδύα, πολυτελείς στολές, το σκήπτρο του και πολλά άλλα προσωπικά του αντικείμενα από χρυσό και άργυρο.

- Στο στρατόπεδό του στη Δαμασκό και στα ανάκτορα στα Σούσα βρέθηκαν πολλά χρυσά και αργυρά σκεύη και κοσμήματα, καθώς και χρυσοί δακτύλιοι με δέσμες από βέλη τόξου. Επίσης, ποσότητα ερμιονικής πορφύρας που είχε αποθηκευτεί εκεί πριν από 192 χρόνια. Κατά τον Ηρόδοτο,¹³ στο Άργος της Πελοποννήσου, όπου κοντά είναι η ονομαστή για την πορφύρα Ερμιόνη, γινόταν μεγάλη διακίνηση προϊόντων μεταξύ Φοινίκων και Ελλήνων.

β. Ο καθ. Ανδρόνικος¹⁴ μεταξύ των πολλών κτερισμάτων που ανακάλυψε στους βασιλικούς τάφους II και III της Βεργίνας, αναφέρεται και στα εξής αντικείμενα που κατά την εκτίμησή μας σχετίζονται με ένα μέρος από όσα άλλα εγκατέλειψε ο Δαρείος στις παραπάνω μάχες και περιήλθαν ως λάφυρα στην κατοχή του Μ. Αλεξάνδρου:

- Επίχρυσο διάδημα, έξι σιδερένιες αιχμές από δόρατα,

το κάτω τμήμα από ένα επιχρυσωμένο δόρυ που το ξύλινο μέρος του είχε διαλυθεί και απόμεινε το φύλλο χρυσού που το κάλυπτε. Σιδερένια αιχμή δόρατος με ίχνη χρυσής διακόσμησης, χρυσό επίμηκες περίβλημα κυλινδρικό, «που μπορεί να ερμηνευθεί ως σκήπτρο».

- Διπλωμένα στο δάπεδο τα λείψανα ενός χρυσοποίκιλτου δέρματος ή υφάσματος που έμοιαζε με πολυτελέστατη στολή.

- Ο Αλέξανδρος, μετά την αναγόρευσή του στα Γαυγάμηλα ως βασιλιά της Ασίας, κατηγορήθηκε ότι φόρεσε το διάδημα του Δαρείου,¹⁵ την περσική στολή και την περσική ζώνη εξουσίας.¹⁶ Επίσης ότι φόρεσε τον διάλευκο χιτώνα και τη ζώνη χωρίς αναξηρίδες.¹⁷ Η αμφίεση αυτή είναι ακριβώς όμοια με αυτήν που φέρει ο κεντρικός ιππέας στην τοιχογραφία του κυνηγίου, που τα ιστορικά στοιχεία που προκύπτουν τον ταυτίζουν με τον Μ. Αλέξανδρο.

- Ο Διόδ. Σικελιώτης¹⁸ γράφει ότι «επάνω στο κάλυμμα του φέρετρου στο οποίο είχε τοποθετηθεί η σορός του Μ. Αλεξάνδρου στη Βαβυλώνα, μεταξύ των άλλων, υπήρχε και μια χρυσοποίκιλη στολή».

- Ο Αρριανός¹⁹ πάλι, αναφερόμενος στην περσική στολή που έφερε ο Μ. Αλέξανδρος στην Ασία, πιστεύει ότι «αποτελούσε επιτήδειο τέχνασμα προς τους Ασιάτες υπηκόους του για να μην παρουσιάζεται τελείως ξένος προς αυτούς».

Εκτιμάται από όλα τα παραπάνω ότι η πολυτελέστατη και χρυσοποίκιλη αυτή δερμάτινη ή υφασμάτινη στολή που ανακάλυψε ο καθ. Ανδρόνικος, σχετίζεται άμεσα ή με τη στολή που εγκατέλειψε ο Δαρείος στην Ισσό ή με τη στολή που κατηγορήθηκε ο Αλέξανδρος ότι έφερε ως βασιλιάς στην Ασία και τον ακολούθησε στον τάφο του.

Εκτιμήσεις και συμπεράσματα

α. Ύστερα από την παραπάνω παρουσίαση και ανάλυση των συνθηκών διεξαγωγής των δύο αυτών ιστορικών μαχών, καθώς και τη σχετική αναφορά του Πλίνιου, φρονώ ότι η ερμηνεία που δόθηκε από τους ειδικούς επιστήμονες της εποχής εκείνης είναι αναπόδεικτη και αμφισβητείται από τα ιστορικά αποδεικτικά στοιχεία που προκύπτουν. Το ψηφιδωτό αυτό βρέθηκε από τον Ιταλό αρχαιολόγο Φιορέλι στις ανασκαφές της οικίας Φαύνου το 1870 στην Πομπηία και κανένα στοιχείο δεν αναφέρθηκε ότι αναγράφεται σ' αυτό τόσο το όνομα του δημιουργού καλλιτέχνη, όσο και ο τόπος διεξαγωγής της μάχης.

Ο Κάσσανδρος είναι γνωστό από την ιστορία ότι εξόντωσε ολόκληρη την οικογένεια και τους συγγενείς του Αλέξανδρου και είχε καταστεί για την ενέργειά του αυτή μάλλον μισητό πρόσωπο στη Μακεδονία.

Εκτιμώ ότι το έργο αυτό έγινε αργότερα από τον ζωγράφο Φιλόξενο ή το πιθανότερο από κάποιον άλλον εξίσου μεγάλο καλλιτέχνη. Όπως είναι γνωστό το ψηφιδωτό της Πομπηίας αποτελεί αντίγραφο του έργου αυτού το οποίο δεν διασώθηκε.

β. Για τη μεγάλη αυτή κοσμοϊστορική μορφή του Αλεξάνδρου,

που διέσωσε την ελληνική λαλιά και τον ελληνικό πολιτισμό στην αχανή Ανατολή, γράψαμε δύο σχετικά βιβλία²⁰ και δημοσιεύσαμε σειρά άρθρων και μελετών σε δύο περιοδικά των Αθηνών,²¹ στο διαδίκτυο, καθώς και στον ελληνικό και ξένο τύπο, για τη ζωή, τη δράση και την περιπέτεια των λειψάνων του. γ. Για την περιπέτεια αυτή και τον τελικό τόπο ταφής του Μ. Αλεξάνδρου, σημειώνουμε, με βάση τις αρχαίες πηγές και τα ταφικά κτίσματα και ευρήματα της Βεργίνας, τα οποία μελετήσαμε και ερευνήσαμε αρκετά χρόνια, τις παρακάτω περιληπτικές πληροφορίες και συμπεράσματα.

Τύχη των λειψάνων του Μ. Αλεξάνδρου

α. Ο Μ. Αλέξανδρος πέθανε στη Βαβυλώνα το 323 π.Χ. Εκεί τους νεκρούς δεν τους έκαιγαν ή τους ταρίχευαν, αλλά τους έθαβαν τοποθετημένους μέσα σε μέλι ή κερί.²² Με αυτή τη διαδικασία εκτιμάται ότι παρέμεινε επί διετία η σορός του στη Βαβυλώνα. Το 321 π.Χ. η νεκροφόρα άμαξα με τη σορό του Μ. Αλεξάνδρου αναχώρησε για τη μεταφορά και την ταφή του στη Μακεδονία.²³

- Στη Δαμασκό η νεκροφόρα αρμάμαξα εξετράπη του προορισμού της για τη Μακεδονία και οδηγήθηκε βίαια στην Αίγυπτο από τον Πτολεμαίο Α΄, όπου κατά τις επικρατέστερες πληροφορίες τάφηκε στη Μέμφη σύμφωνα με τον «Μακεδονικό Νόμο», ο οποίος μεταξύ των άλλων προέβλεπε την καύση των νεκρών.²⁴

- Ύστερα από την απρόβλεπτη αυτή εξέλιξη, η βασίλισσα Ρωξάνη με το βρεφικής ηλικίας παιδί της, έφθασαν στη Μακεδονία και το 311 π.Χ., συνελήφθησαν από τον Κάσσανδρο και εκτελέστηκαν στην Αμφίπολη.²⁵

- Οι πληροφορίες των ιστορικών Κούρτιου Ρούφου,²⁶ Ιουστίνου και Διόδ. Σικελιώτη ότι «ο Μ. Αλέξανδρος εξέφρασε ως τελευταία του επιθυμία να ταφεί στο ιερό του Άμμωνα Δία στην έρημο Σίβα» ελέγχονται από πολλούς ιστορικούς ως τελείως αβάσιμες.²⁷ Ο βασικός λόγος είναι ότι οι προαναφερθέντες ιστορικοί συγγραφείς έχουν ως πηγή πληροφοριών τον αρχαίο ιστορικό Κλείταρχο, το έργο του οποίου από την αρχαιότητα ακόμα χαρακτηρίζεται ότι «περιέχει ψεύδη, μυθολασίες και υπερβολές, ο ίδιος δε θεωρείται ως ιστορικός αμφισβητούμενης αξιοπιστίας και σοβαρότητας».

- Ο Μ. Αλέξανδρος, σύμφωνα με τις *Βασιλείες Εφημερίδες*²⁸ από τις 10-13 Ιουνίου (Δαισίου), είχε περιπέσει σε αφασία και ήταν άφωνος.

- Ύστερα από δύο ανεπιτυχείς προσπάθειες²⁹ οι Μακεδόνες κατόρθωσαν πιθανότατα αργότερα να αφαιρέσουν από τη Μέμφη τα λείψανα του Μ. Αλεξάνδρου και να τα μεταφέρουν σε άγνωστο χρόνο στη Μακεδονία αφού τα αντικατέστησαν προηγουμένως με ξένα λείψανα ή με είδωλο (ομοίωμα). Είδωλο του Μ. Αλεξάνδρου εκτιμάται ότι τάφηκε αργότερα στην Αλεξάνδρεια και είναι αυτό που είδαν, αν είδαν, Ρωμαίοι αυτοκράτορες που επισκέφτηκαν τον τάφο του. β. Το 274 π.Χ. ο βασιλιάς της Ηπείρου Πύρρος εισέβαλε αιφ-

νιδιαστικά στη Μακεδονία. Όταν έφτασε στις Αιγές (Βεργίνα), όπου ήταν το νεκροταφείο των Μακεδόνων βασιλέων, σύλησε όλους τους βασιλικούς τάφους, διασκόρπισε τα οστά και αφαίρεσε τα κτερίσματα όλων των τάφων.³⁰

Στο νεκροταφείο αυτό είχαν ταφεί πριν από 62 και 42 χρόνια αντίστοιχα ο βασιλιάς Φίλιππος Β΄ και ο ετεροθαλής αδερφός του Μ. Αλέξανδρου, Αρριδαίος, και επομένως από τη σύληση των βασιλικών τάφων της Βεργίνας δεν διασώθηκαν ούτε οι δικοί τους τάφοι.

γ. Η μακρόχρονη ερευνητική και συγγραφική μου ενασχόληση με το θέμα της ταυτότητας των τάφων και των νεκρών της Βεργίνας, με την πληθώρα των ιστορικών και ανθρωπολογικών στοιχείων καθώς και την ερμηνεία των ευρημάτων που έχουν προκύψει από τις ερευνητικές μου προσπάθειες, μου δίνουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα: α. Να υποστηρίξω ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες αφαίρεσαν τελικά από την Αίγυπτο τα λείψανα του Μ. Αλεξάνδρου και μετέφεραν επίσης από την Αμφίπολη τα λείψανα της βασίλισσας Ρωξάνης και του παιδιού τους Αλέξανδρου Δ΄, επί της βασιλείας δε του Αντίγονου Γονατά τα επανενταφίασαν μετά το 273 π.Χ. στους ΙΙ και ΙΙΙ βασιλικούς τάφους της Βεργίνας, και β. Να παρουσιάσω σειρά ισχυρών ιστορικών και άλλων αποδεικτικών στοιχείων που επιβεβαιώνουν τα συμπεράσματά μου.

Συνοψίζοντας, καταλήξαμε στα συμπεράσματα ότι: α. Στο ψηφιδωτό της Πομπηίας εικονίζεται η μάχη στα Γαυγάμηλα το 331 π.Χ. και όχι στην Ισσό το 333 π.Χ. Ο θώρακας και το ξίφος που βρέθηκαν στον τάφο ΙΙ της Βεργίνας είναι ίδια με αυτά που εικονίζεται να φέρει ο Μ. Αλέξανδρος στο ψηφιδωτό της Πομπηίας και του δόθηκαν ως δώρα από τη Ρόδο και την Κύπρο μετά τη μάχη της Ισσού.

β. Ορισμένα επίσης έξοχης τέχνης ευρήματα στους τάφους ΙΙ και ΙΙΙ της Βεργίνας, είναι πιθανότατα τα ίδια με τα αναφερόμενα από τους προαναφερθέντες αρχαίους ιστορικούς, είδη οπλισμού και άλλα προσωπικά αντικείμενα που ανήκαν στον Δαρείο Γ΄ και περιήλθαν ως λάφυρα στον Μ. Αλέξανδρο από τις μάχες Ισσού-Γαυγαμήλων και τα ανάκτορα των Σούσων.

γ. Ο έφιππος άνδρας με κράνος και χρυσό στεφάνι που είναι δίπλα στον Αλέξανδρο είναι ο μάντης Αρίστανδρος.

δ. Στους βασιλικούς τάφους ΙΙ και ΙΙΙ της Βεργίνας επανατάφηκαν από την Αίγυπτο ο Μ. Αλέξανδρος και στον ίδιο τάφο απ' την Αμφίπολη η βασίλισσα Ρωξάνη. Στον τάφο ΙΙΙ επανατάφηκε από την Αμφίπολη ο 12χρονος γιος τους, βασιλιάς Αλέξανδρος Δ΄.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Πλούτ., *Αλέξανδρος* 32.

² Μανόλης Ανδρόνικος, *Βεργίνα – Οι βασιλικοί τάφοι*, Αθήνα 1984, σ. 137, 143, 144.

³ Πλούτ., *ό.π.*, 32.

⁴ Αναλυτικά ιστορικά και περιγραφικά στοιχεία της έρευνας αυτής αναφέρονται στα τεύχη 52, 53 του περιοδικού *Αρχαιολογία και Τέχνες*, στην ιστο-

σελίδα μου tdrapazois.gr, και στο βιβλίο μου *Ο ΙΙος Βασιλικός τάφος της Βεργίνας αποκαλύπτει τον Μ. Αλέξανδρο*.

⁵ Αρρ., *Αλεξ. Ανάβ.*, Β.17. Πρβλ. Κουίντος Ρούφος, *Ιστ. του Μ. Αλεξ.*, εκδ. Ε.Ι. Ζαχαρόπουλου, Αθήνα 1993, σ. 132.

⁶ Αρρ., *ό.π.*, Β.20.

⁷ Στο ίδιο, Β.17.

⁸ Στο ίδιο, Β.6-13.

⁹ Στο ίδιο, Γ.14.

¹⁰ Πλούτ., *ό.π.*, 33-35.

¹¹ Αρρ., *ό.π.*, Γ.21.

¹² Στο ίδιο, Β.11, Γ.15. Πλούτ., *ό.π.*, 36,37· Διόδ. Σικελ. ΙΖ.35.

¹³ Ηρόδ., *Ιστορία*, Α.1.

¹⁴ Ανδρόνικος, *ό.π.*, σ. 119, 120, 121, 137, 142, 143, 144, 171, 189.

¹⁵ Πλούτ., *ό.π.*, 34· Αρρ., *ό.π.*, Ζ.30· Διόδ. Σικελ., ΙΖ.77· Κουίντος Ρούφος ΒΙ.4-5.

¹⁶ Αρρ., *ό.π.*, Δ.7· Πλούτ., *ό.π.*, 45.5· Διόδ. Σικελ. ΙΖ.77· Πλούτ., *ό.π.*, 45, 51.

¹⁷ Διόδ. Σικελ. ΙΖ.77· Πλούτ., *ό.π.*, 45, 51.

¹⁸ Διόδ. Σικελ. ΙΗ.26.

¹⁹ Αρρ., *ό.π.*, Ζ.29.

²⁰ Τρ. Παπαζώης, *Στον Φίλιππο Β΄ ή στον Μ. Αλέξανδρο ανήκει ο βασιλικός τάφος της Βεργίνας*, Θεσσαλονίκη 1993· του ίδιου, *Ο ΙΙος Βασιλικός τάφος της Βεργίνας αποκαλύπτει τον Μ. Αλέξανδρο*, Θεσσαλονίκη 2001.

²¹ Περιοδικό *Ιστορία και περιοδικό Αρχαιολογία και Τέχνες*.

²² Ηρόδ., *ό.π.*, Α. Γ.192. Πρβλ. Στράβ., ΙΣΤ. C746.41.

²³ Αρρ., *Τα μετά τον Αλέξανδρο*, σθ-θ.21. Πρβλ. Αιλιανός, *Ποικίλη Ιστορία*, ΧΙΙ.64· *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Δ., σ. 251· Στράβ., *ό.π.*, ΙΖ.С.798.4· Απ. Δασκαλάκης, *Ο Μ. Αλέξανδρος και ο Ελληνισμός*, Αθήνα 1963, σ. 343.

²⁴ Πausanias, *Αττικά* 5-6. Πρβλ. *Πάριο Χρονικό* Β.10· Κουίντος Ρούφος, *ό.π.*, VII.419.

²⁵ Διόδ. Σικελ. ΙΗ.39, ΙΘ.105. Πρβλ. Στράβ., *ό.π.*, XVII.C.794,5-9.

²⁶ Κουίντος Ρούφος, *ό.π.*, Χ5. Ιουστίνος, *Επιτομή Φιλίππου Β΄*, ΧΙΙ.15· Διόδ. Σικελ. ΙΗ.3.

²⁷ Στράβ., *ό.π.*, ΙΑ.С.491.5, С.505.4. Πρβλ., Πλούτ., *ό.π.*, Ι6· *Fr.Gr.Hist.*, 137, έκδ. Felix Jacoby, Berlin 1926· J. Droysen, *Ιστορία Αλεξάνδρου του Μεγάλου*, 1880, σ. 812, 830· Alvin Lesky, *Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας*, έκδοση του Α.Π.Θ., 1964, σ. 1042, 1043.

²⁸ Πλούτ., *ό.π.*, 76· Αρρ., *ό.π.*, Ζ.25· Droysen, *ό.π.*, σ. 812, 813· Δασκαλάκης, *ό.π.*, σ. 101, 267, 268.

²⁹ Διόδ. Σικελ. ΙΗ.29-39. Αιλιανός, *ό.π.*, ΧΙΙ.64.

³⁰ Paus., *ό.π.*, 12-13· πρβλ. Πλούτ., *Πύρρος* ΧΧVI· Διόδ. Σικελ. ΧΧII.12.

Issus or Gaugamela?: A New Puzzling Question

Triantafyllos Papazois

The battle between Alexander the Great and Darius III, which is represented in the celebrated mosaic of Pompeii, has taken place at Issus or at Gaugamela? This is the topic the author of this article is dealing with. His arguments are grounded on the information supplied by ancient historians, such as Pliny, Plutarch, Quintus Rufus and Arrianus as regards the terms and conditions under which these two historic battles were conducted. Therefore, the author, being himself a researcher and scholar of history, is questioning the prevailing interpretation according to which the mosaic represents the battle of Issus. In addition, the author investigates the relation of the panoply Alexander wears in the Pompeian work to the identity of the dead king and to the finds from Grave II at Vergina.